

De protestantse kerk van Rinsumageest

De vermoedelijk aan Johannes de Doper of aan Sint Alexander gewijde kerk van Rinsumageest zal gebouwd zijn rond 1100 van tufsteen, een steensoort die via Deventer werd aangevoerd uit de Eifel. Ten zuidoosten van de kerk, op zo'n 250 meter afstand, ligt nog altijd het terrein waar reeds in de middeleeuwen de familie Tjaarda haar stamhuis had. Dit geslacht kan mogelijk te maken hebben gehad met de stichting van de kerk.

Exterieur

Het oudste deel is het koor met halfronde koorsluiting en nog in de twaalfde eeuw werden tegen dit koor een schip met twee lage zijbeuken gebouwd, als een soort basilica. Boven in de muren van het schip waren kleine lichtopeningen geplaatst, boven de daken van de zijbeuken. In de bewaard gebleven noordmuur zijn de sporen van de doorgangen tussen schip en zijbeuk aan de buitenkant nog te zien. Verder valt in de noordmuur het toegangspoortje op, gemaakt in 1647 als ingangspartij van Eijsingastate en in 1805 hier geplaatst na de sloop van genoemde state. De kerk is verscheidene malen verbouwd en veranderd, het muurwerk van de kerk wordt getekend door al deze verbouwingen en maakt een nauwkeurige datering van de verschillende bouwfases bijna onmogelijk. Rond 1525 is de zuidelijke beuk gesloopt en toen heeft men tegen het bestaande schip een zuidbeuk gebouwd met een aparte kap die even hoog is als de kap van het bestaande schip. In het muurwerk van deze zuidbeuk is veel tufsteen uit de oude zuidmuur van het schip secundair verwerkt. Schip en zuidbeuk zijn gescheiden door vier spitsbogige en driemaal afgeschuinde scheibogen, die rusten op zware ronde kolommen van baksteen die steunen op achzijdige basementen. Men heeft toen ook de beide kappen gemaakt, in beide zit ouder middeleeuws houtwerk verwerkt. De zuidbeuk is één travee langer dan het schip en strekt zich uit langs de zuidmuur van de toren. Opvallend element vormt aan de buitenkant van de oostmuur van de zuidbeuk het verweerde epitaaf voor Syds Tjaarda en Moedt van Sythiema, gestorven in respectievelijk 1545 en 1557, een van de eerste epitafen in Friesland in renaissance-vormgeving. Vermoedelijk zat dit epitaaf oorspronkelijk binnen in de kerk.

Toren

De toren is volgens de ingemetselde memoriesteen gebouwd in 1610. Of er een voorganger is geweest, is onbekend, tegen de huidige toren zit tegen de zuidmuur een traptoren gebouwd met een wenteltrap die voorzien is van een kunstig gemetselde spil, deze toren met trap dateert vermoedelijk uit de eerste helft van de 16de eeuw. Vanuit de kerk is de toegang tot de toren voorzien van een rijk geprofileerde boog. De traptoren gaat niet hoger dan de kil tussen de beide daken en is afgedekt met een lessenaarsdek. De trap geeft toegang tot een vertrek in de toren waar het torenuurwerk staat, in dit vertrek valt het fraai gemetselde

stergewelf op. Gezien de sporen van een gemetselde vuurplaats is deze ruimte eens bewoond geweest. De verdieping op de begane grond wordt afgedekt met een stenen koepelgewelf.

De toren wordt afgedekt door een zadeldak, waarbij de beide oostelijke en westelijke topgevels een opvallende knik vertonen. De galmgaten zijn fraai geprofileerd.

In de toren hangt een klok die in 1620 is gegoten door Hans Falck uit Neurenberg. De tweede klok die Hans Falck in 1617 voor Rinsumageest heeft gegoten, is in WO II verdwenen.

Interieur

De kerk is vooral bekend door de in het koor van het oorspronkelijke schip ingemetselde crypte, de meest noordelijke van ons land. De vloer van het koor ligt aanzienlijk hoger en de crypte is koud gemetseld binnen het koor, waarbij de crypte ook nog ingegraven is tot een grotere diepte dan de fundering van de rest van het muurwerk. Over het tijdstip van de bouw bestaat verschil van mening: gezien de vormgeving plaatsen sommigen de aanleg ervan in de eerste helft van de veertiende eeuw, waarbij gebruik werd gemaakt van gebruikte zuilen van kanalsinter en basementen en kapitelen van savonièresteen uit de elfde/twaalfde eeuw.

Anderen menen dat de crypte gebouwd is tijdens de herbouw van de zuidbeuk, rond 1525. In de crypte, die een aparte toegang heeft gekregen, is een klein altaar wederom opgericht.

Onder de vloer van het oude schip bevinden zich twee grafkelders die behoorden bij Tjaardastate en in de zuidbeuk liggen onder de vloer drie kelders die behoorden bij de states Eijsinga en Melkema. In alle kelders zijn in 1953 kistplaatjes gevonden, die in een vitrine tegen de noordmuur tentoongesteld zijn.

In 1768 maakt Egbert van den Hoek een nieuwe preekstoel, van deze preekstoel resteren nog het achterschot en het klankbord, de kuip is in de 19de eeuw in neo-renaïssancestijl nieuw gemaakt. Op het klankbord staan de wapens van de families Van Schwartzenberg en Van Gendt. Het eenvoudige doophek dateert ook uit de 18de eeuw en is in de 19de eeuw voorzien van gietijzeren panelen.

De meeste banken dateren uit de 18de en 19de eeuw, maar vermoedelijk zijn ook 17de eeuwse onderdelen in de huidige banken verwerkt. Claes Lous, timmerman in Rinsumageest, krijgt in 1644 betaald voor werk in de kerk.

Orgel

In 1647 krijgt Willem Meijnerts betaald voor een orgel in de kerk. In 1892 wordt dit orgel vervangen door een orgel van de firma Bakker & Timmenga te Leeuwarden. Dit orgel is na enkele eenvoudige herstelbeurten in 1930 en 1966 uiteindelijk in de jaren 1994/1995 door dezelfde firma Bakker & Timmenga gerestaureerd, waarbij op twee gereserveerde plaatsen twee nieuwe tongwerken zijn geplaatst. Het orgel is toen ook in mahonie-imitatie geschilderd.

De dispositie luidt als volgt:

Hoofdwerk:

Prestant 8vt

Melophone 8 vt

Bourdon 18vt

Holpijp 8 vt

Octaaf 4 vt

Trompet 8 vt

Pedaal:

Subbas 16 vt Violon 8 vt Octaaf 4 vt

Basson/Bombardon 16 vt (1995)

Muët (registerknop voor de symmetrie)

Bovenmanuaal:

Salicionaal 8vt

Viola di Gamba 8 vt

Roerfluit 8 vt

Fluit Harmonie 4 vt

Gemshoorn 2 vt

Clarinet 8 vt (1995)

L.K. van der Meer

Literatuur:

- Herma M. van den Berg, De Monumenten van Geschiedenis en Kunst- Noordelijk Oostergo Dantumadeel, 's-Gravenhage 1984;
- Peter Karstkarel, Rinsumageest, de hervormde kerk. Stencil voor de excursie van AFT in 1988;
- [http://www.organumfriscum.nl/Bezorgels/Rinsumageest_PKN-\[Alexander\].htm](http://www.organumfriscum.nl/Bezorgels/Rinsumageest_PKN-[Alexander].htm)